

VÝZNAM ÚVĚŘŮ NEFINANČNÍM PODNIKŮM V ÚVĚROVÝCH PORTFOLIÍCH ČESKÝCH BANK¹

Vodová Pavla

ABSTRAKT

Cílem příspěvku je analyzovat úvěry poskytované nefinančním podnikům. Nejprve je charakterizován význam úvěrů podnikům v úvěrových portfoliích bank a vývoj jejich výše, poté je pozornost věnována struktuře úvěrů nefinančním podnikům z odvětvového hlediska, hlediska vlastníků podniku, doby splatnosti úvěrů a míry úvěrového rizika.

ABSTRACT

The aim of this paper is to analyze loans provided to nonfinancial companies. The role of loans to nonfinancial companies in credit portfolios of bank is characterized. The paper focuses also on the structure of loans to nonfinancial companies according to industries, ownership of companies, maturity of loans and level of credit risk of loans to nonfinancial companies.

ÚVOD

Úvěry nefinančním podnikům tradičně představují největší část úvěrových portfolií bank. Nejinak tomu bylo i v České republice. Nárůst úvěrové aktivity bank, trvající až do května 1997, se v podmínkách nedostatečné právní ochrany věřitele, nedostatečných znalostí a zkušeností, krátké úvěrové historie dlužníků a posléze i problémů v segmentu malých a středních bank a recese následující po měnové krizi projevil výrazným nárůstem klasifikovaných úvěrů. V důsledku nutnosti vytvářet rezervy a opravné položky a také v důsledku větší obezřetnosti bank při poskytování nových úvěrů tempo růstu úvěrů začalo od počátku roku 1998 klesat a do poloviny roku 2003 bylo dokonce záporné. Ačkoliv od poloviny roku 2005 tempo růstu úvěrů opět roste, předchozí pokles úvěrové aktivity má za následek výrazné změny ve struktuře úvěrových portfolií bank.

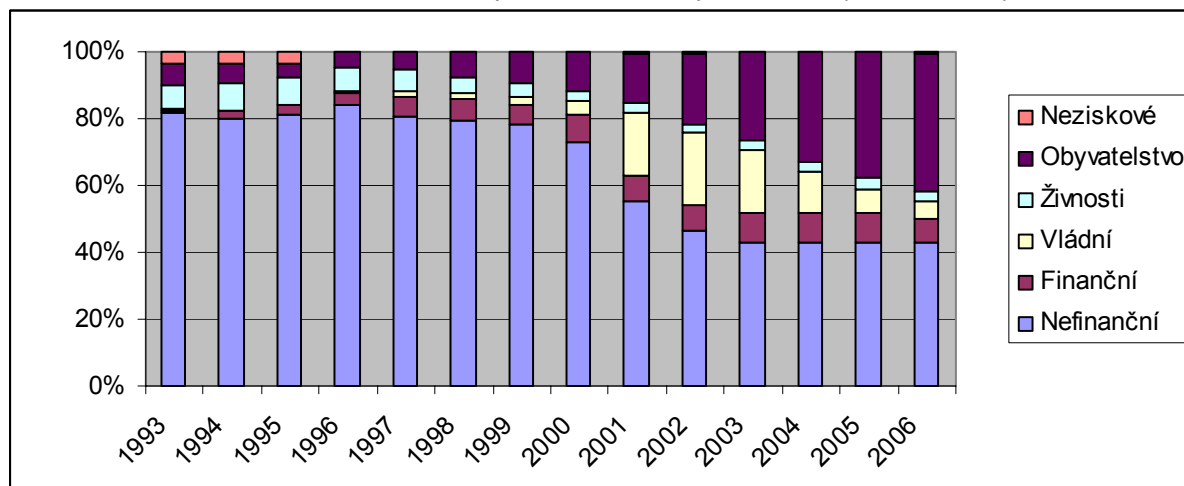
Cílem tohoto příspěvku je analyzovat význam úvěrů poskytovaných nefinančním podnikům v úvěrových portfoliích českých bank.

1. VÝVOJ STRUKTURY ÚVĚŘŮ PODLE EKONOMICKÝCH SEKTORŮ

Jak je patrné z obrázku 1, v uplynulých 14 letech skutečně došlo k výrazné změně ve struktuře úvěrů podle ekonomických sektorů. Zatímco na počátku sledovaného období byla největší část úvěrů poskytována nefinančním podnikům (až 80 % všech úvěrů), po trvalém poklesu v letech 1999 - 2003 se podíl úvěrů nefinančním podnikům ustálil na současných 43 %. I tak ale úvěry nefinančním podnikům tvoří největší část úvěrových portfolií českých bank. K poklesu došlo i v sektoru živností (ze 7 % na 3 %) a neziskových organizací (z 3,5 % na pouhé půl procento z celkového objemu poskytovaných úvěrů).

¹ Příspěvek byl zpracován v rámci projektu GAČR 402/06/0204 Komplexní analýza aspektů corporate governance v podmínkách české ekonomiky.

Obr.č. 1: Struktura úvěrů podle ekonomických sektorů (v %, k 31.12.)

Pramen: Bankovní statistika ARAD

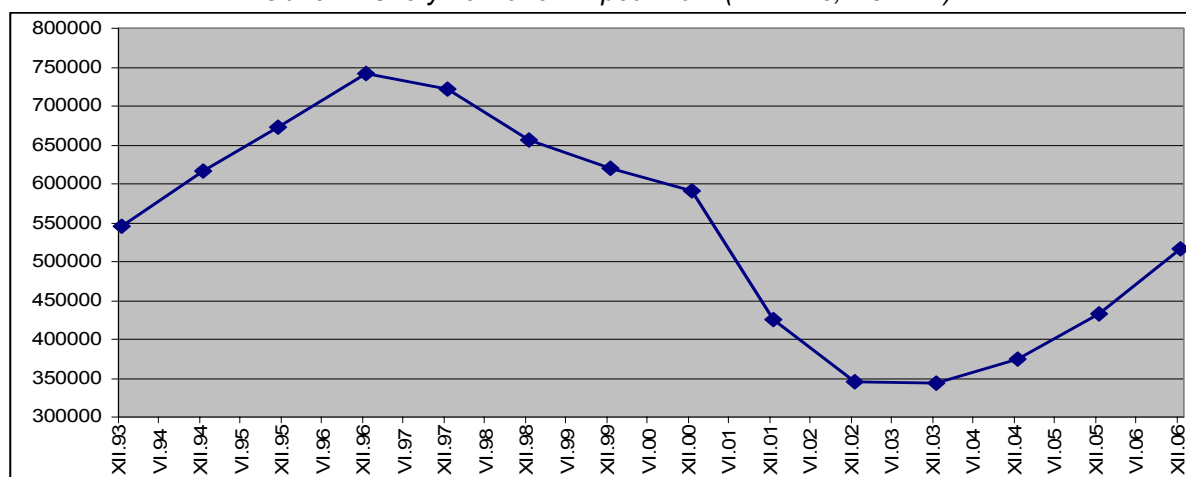
Naopak podíl úvěrů poskytovaných obyvatelstvu a finančním podnikům roste. Úvěry obyvatelstvu jsou druhým nejvýznamnějším sektorem úvěrového trhu, když jejich podíl na celkových úvěrech vzrostl z necelých 7 % na současných 41 %. Nárůst úvěrů finančním podnikům z necelého 1 % na současných 7 % je rovněž potvrzením rostoucí zadluženosti českých domácností.

Výrazný nárůst podílu úvěrů vládnímu sektoru v roce 2001 byl způsoben začleněním úvěrů České konsolidační agentury; snižování aktivit agentury pak postupně vedlo k poklesu významu vládního sektoru.

2. VÝVOJ ÚVĚRŮ NEFINANČNÍM PODNIKŮM

Nedocházelo však pouze k poklesu podílu úvěrů nefinančním podnikům na celkových úvěrech. Obrázek 2 je důkazem, že dostupnost úvěrů pro podniky se zhoršila i absolutně.

Obr.č. 2: Úvěry nefinančním podnikům (v mil. Kč, k 31.12.)

Pramen: Bankovní statistika ARAD

Po předchozím nárůstu na počátku transformačního období začíná objem úvěrů poskytovaných nefinančním podnikům od roku 1997 klesat. Dna bylo dosaženo v roce 2003, kdy banky podnikům poskytly méně než 350 mil. Kč. I když

se situace v posledních letech zlepšuje, stále ještě nebylo dosaženo hodnoty z počátku 90. let.

Protože systém financování akciových společností v České republice bývá označován za bankovně orientovaný, dostupnost úvěrů je jedním z klíčových faktorů, ovlivňujících fungování a financování akciových společností. Dopady úvěrové kontrakce na českou podnikovou sféru tak byly skutečně velmi tvrdé.

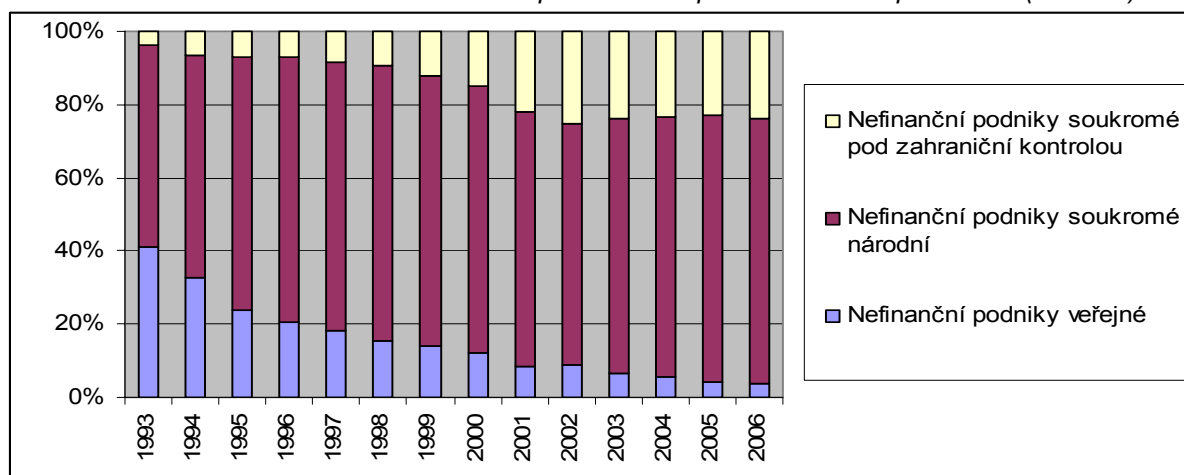
3. STRUKTURA ÚVĚRŮ NEFINANČNÍM PODNIKŮM

Úvěry nefinančním podnikům však zahrnují celou řadu velice různorodých druhů úvěrů. Je proto žádoucí provést hlubší analýzu, a to z hlediska vlastníků podniku, doby splatnosti úvěrů, odvětví a kvality úvěrů.

3.1 ÚVĚRY NEFINANČNÍM PODNIKŮM PODLE VLASTNÍKA PODNIKU

Obrázek 3 dokládá, že naprostá většina úvěrů nefinančním podnikům je poskytována soukromým národním podnikům (až 70 %). Postupně klesá význam úvěrů veřejným nefinančním podnikům (z 40 % na současná 3,5 %), naopak roste podíl úvěrů poskytovaných soukromým společnostem pod zahraniční kontrolou (z původních necelých 4 % na 23 % na konci roku 2006).

Obr.č. 3: Struktura úvěrů nefinančním společnostem podle vlastníka společnosti (k 31.12.)

Pramen: Bankovní statistika ARAD

Struktura úvěrů podle vlastníka společnosti neodpovídá zcela vlastnické struktuře firem působících v České republice. V rukou zahraničních vlastníků je zhruba polovina společností s více než 100 zaměstnanci, některé z nich však čerpají úvěry přímo v konkrétní zemi vlastníka.

3.2 ÚVĚRY NEFINANČNÍM PODNIKŮM PODLE DOBY SPLATNOSTI

Jak je patrné z tabulky 1, jestliže na počátku 90. let byla z hlediska doby splatnosti struktura celkových úvěrů téměř totožná se strukturou úvěrů nefinančním podnikům, v současné době to již neplatí.

Tab.č.1: Struktura úvěrů podle doby splatnosti (v %, k 31.12.)²

Rok	Úvěry nefinančním podnikům			Úvěry celkem		
	Krátkod.	Středněd.	Dlouhod.	Krátkod.	Středněd.	Dlouhod.
1993	46,7	26,1	27,2	41,6	28,4	30,0
1994	45,3	28,2	26,5	40,4	30,2	29,4
1995	45,0	28,5	26,5	41,9	29,0	29,1
1996	45,9	23,7	30,4	43,4	25,7	30,9
1997	43,0	23,5	33,5	40,5	26,3	33,2
1998	42,0	22,1	36,0	39,3	25,4	35,3
1999	41,7	21,1	37,3	37,9	24,5	37,6
2000	41,6	17,4	40,9	36,1	21,2	42,7
2001	47,2	20,0	32,7	35,7	20,7	43,7
2002	47,2	23,8	29,0	29,1	29,6	41,3
2003	46,7	23,1	30,2	26,7	31,2	42,0
2004	44,9	24,9	30,2	25,9	25,8	48,3
2005	43,4	24,9	31,7	26,0	21,3	52,7
2006	40,7	23,9	35,5	23,7	18,5	57,8

Pramen: Bankovní statistika ARAD, vlastní výpočty

U celkových úvěrů byla polovina krátkodobých úvěrů nahrazena dlouhodobými, které v současnosti činí téměř 60 % všech úvěrů, a to v důsledku mimořádného nárůstu úvěrů na bytové účely obyvatelstva.

Naproti tomu u úvěrů nefinančním podnikům byl pokles krátkodobých a nárůst dlouhodobých úvěrů velmi malý. Největší část úvěrů podnikům tak stále představují krátkodobé úvěry.

3.3 ÚVĚRY NEFINANČNÍM PODNIKŮM PODLE ODVĚTVÍ

Úvěry poskytované nefinančním podnikům slouží k financování podnikatelských aktivit v široké škále odvětví. Ne každé odvětví je však pro banky atraktivní. Obrázek 4 zachycuje ta odvětví, do nichž v uplynulých 14 letech směřoval největší objem peněžních prostředků.

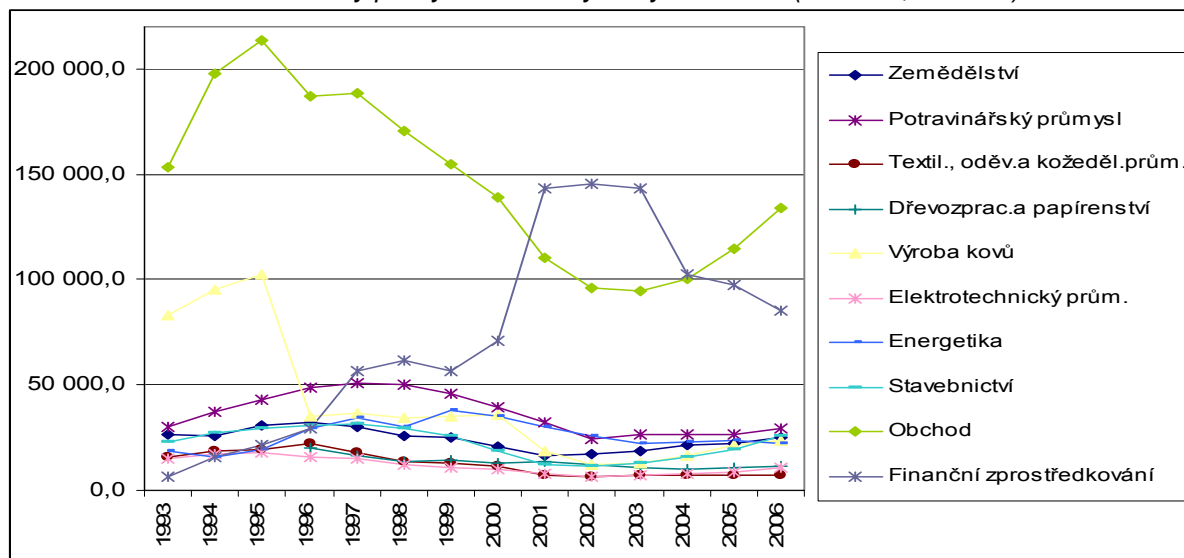
V objemu získaných prostředků jednoznačně vede odvětví obchodu a prodeje a v posledních 7 letech také finanční zprostředkování. Tendence vývoje objemu úvěrů poskytovaných do odvětví obchodu jsou prakticky totožné s vývojem objemu úvěrů nefinančním podnikům celkem (obrázek 2). Význam úvěrů pro finanční zprostředkovatele významně roste téměř k hodnotě 150 mld. Kč v letech 2001 – 2003, aby poté mírně klesal.

Zajímavým vývojem prošel i objem prostředků poskytovaných do odvětví výroba kovu a kovodělných výrobků: zatímco na počátku 90. let byl třetí nejvyšší, již v roce 1996 strmě klesá.

Mezi pro banky relativně atraktivní odvětví patří také zemědělství, potravinářský průmysl, textilní, oděvní a kožedělný průmysl, dřevozpracující průmysl, elektrotechnický průmysl, energetika a stavebnictví. Podíl ostatních odvětví je méně významný.

² Do krátkodobých úvěrů jsou zahrnovány úvěry s dobou splatností do 1 roku, u střednědobých a dlouhodobých úvěrů došlo ke změně metodiky: do konce roku 2001 patřily do dlouhodobých úvěrů úvěry se splatností nad 4 roky, od ledna 2002 je dlouhodobým úvěrem úvěr s dobou splatnosti delší než 5 let.

Obr.č. 4: Úvěry poskytované do vybraných odvětví (v mil. Kč, k 31.12.)

Pramen: Bankovní statistika ARAD

3.4 ÚVĚRY NEFINANČNÍM PODNIKŮM PODLE KLASIFIKACE

Jedním z důvodů absolutního i relativního poklesu úvěrů nefinančním podnikům je jejich nadprůměrná míra úvěrového rizika. Rozdílná rizikovost celkových úvěrů, úvěrů nefinančním podnikům a úvěrům domácnostem je velmi dobře patrná z tabulky 2.

Tab.č.2: Struktura úvěrů podle jejich klasifikace (v %, k 31.12.)

Rok	Klasifikované úvěry			Ohrožené úvěry		
	Celkem	Nefinanční	Obyvatel.	Celkem	Nefinanční	Obyvatel.
2002	9,8	27,7	6,7	9,1	14,5	4,3
2003	10,1	21,8	6,1	6,2	10,1	3,7
2004	11,3	21,1	5,4	4,8	7,2	3,4
2005	12,3	17,0	5,1	3,9	5,2	3,2
2006	16,2	16,4	4,7	3,6	4,6	2,9

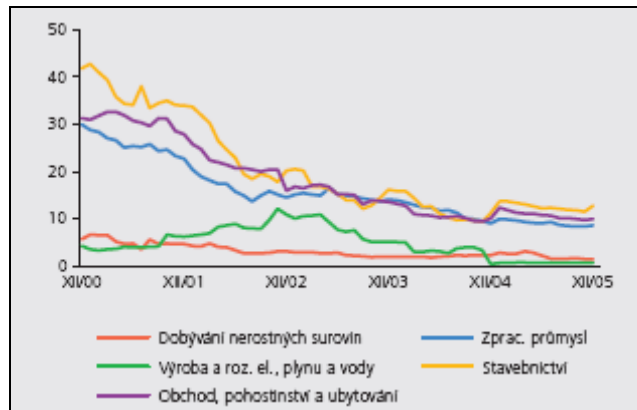
Pramen: Vlastní výpočty z dat bankovní statistiky ARAD

Úvěry nefinančním podnikům jsou skutečně nadprůměrně rizikové, a to jak v kategorii klasifikovaných úvěrů (sledovaných, nestandardních, pochybných a ztrátových úvěrů), tak i v kategorii ohrožených úvěrů (úvěrů nestandardních, pochybných a ztrátových úvěrů). Naproti tomu úvěry obyvatelstvu jsou spojeny s výrazně podprůměrnou mírou úvěrového rizika³.

Rizikovost úvěrů nefinančním podnikům v posledních letech významně klesá směrem k průměrným hodnotám. Je však nutno konstatovat, že podnikový sektor je výrazně heterogenní (obrázek 5).

Obr.č. 5: Ohrožené úvěry podle odvětví (v % celkových úvěrů daného odvětví)

³ To však platí pouze pro úvěry obyvatelstvu jako celek: na konci roku 2005 mezi ohrožené úvěry patřilo pouze 1,6 % úvěrů na bydlení, avšak 7,8 % spotřebitelských úvěrů (Zpráva o finanční stabilitě 2005, s. 51).

Pramen: Zpráva o finanční stabilitě 2005, s. 48.

Z odvětvového hlediska jsou nejkvalitnějšími dlužníky výrobci a distributoři elektřiny, plynu a vody, naproti tomu u dlužníků ze zpracovatelského průmyslu, stavebnictví, obchodu, pohostinství a ubytování je podíl ohrožených úvěrů výrazně vyšší. U sezónních odvětví, jako je např. stavebnictví, se objevují výkyvy i v průběhu roku. Z obrázku je patrné, že dochází nejen k poklesu míry úvěrového rizika, ale i k sblížení kvality úvěrů jednotlivým odvětvím.

ZÁVĚR

Cílem tohoto příspěvku bylo analyzovat význam úvěrů poskytovaných nefinančním podnikům v úvěrových portfoliích českých bank.

V uplynulých 14 letech došlo ke skutečně výrazné změně ve struktuře úvěrů podle ekonomických sektorů. Úvěry nefinančním podnikům stále představují největší část úvěrových portfolií bank, avšak jejich podíl klesl z téměř 80 % na současných 43 %. Dostupnost úvěrů pro podniky se zhoršila i absolutně. V posledních letech se situace sice zlepšuje, nicméně do sektoru nefinančních podniků stále ještě směřuje menší objem peněžních prostředků než na počátku 90. let. Dopady úvěrové kontrakce na českou podnikovou sféru byly skutečně velmi tvrdé.

Naprostá většina úvěrů nefinančním podnikům je poskytována soukromým národním podnikům. Největší část úvěrů podnikům představují krátkodobé úvěry. V objemu získaných prostředků jednoznačně vede odvětví obchodu a prodeje a v posledních 7 letech také finanční zprostředkování. Mezi pro banky relativně atraktivní odvětví patří také zemědělství, potravinářský průmysl, textilní, oděvní a kožedělný průmysl, výroba kovu a kovodělných výrobků, dřezpracující průmysl, elektrotechnický průmysl, energetika a stavebnictví. Podíl ostatních odvětví je méně významný.

Úvěry nefinančním podnikům jsou nadprůměrně rizikové, a to jak v kategorii klasifikovaných, tak i ohrožených úvěrů. Rizikovost úvěrů nefinančním podnikům však v posledních letech významně klesá. Míra úvěrového rizika podnikového je výrazně heterogenní, v posledních letech však dochází nejen k poklesu míry úvěrového rizika, ale i k sblížení kvality úvěrů jednotlivým odvětvím.

LITERATURA

- 1 HAMPL, M., MATOUŠEK, R. Úvěrová kontrakce v ČR – její příčiny a důsledky. Working Paper ČNB č. 19, 2000.

- 2 JONÁŠ, J. Problémy bankovního sektoru v ČR. Finance a úvěr, 1997, roč. 47, č. 9, s. 513 – 527.
- 3 ROUBÍČEK, L. Corporate governance, Správa a řízení společností. Ostrava: VŠB-TU, 1998. ISBN 80-7078-592-6.
- 4 Výroční zprávy českých bank.
- 5 Zpráva o finanční stabilitě 2005.
- 6 Zprávy o bankovním dohledu.
- 7 www.cnb.cz

KONTAKT

Ing. Pavla Vodová

Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, katedra financí

Univerzitní nám. 1934

733 01 Karviná

Česká republika

Tel: +420596398406

E-mail: vodova@opf.slu.cz